

[Обратно към статията](#)

Маргинализация - рискове и сигурност

Социалното изключване е сериозен проблем, който може да предизвика конфликти

От Албена Стамболова

6 март 2012

Албена Стамболова е българска писателка, преводач, литературен критик, преподавател и психоаналитик. Има докторска степен по семиотика и психоанализа и магистърска степен по клинична психология.

Завършва докторантура при Юлия Кръстева във Франция. Член е на Международната Фройдистка асоциация. От 1990 до 1999 живее в Париж, където прави магистратура по психология, защитава дисертация в областта на семиотиката и психоанализата под ръководството на Юлия Кръстева. След завръщането си в България води курс по психоанализа в СУ (2000-2001), а по-късно работи като психологически консултант.

Води рубриката за литературна критика на списание Алтера. От 2008 пише статии и прави интервюта на политическа тематика. Тя е автор на романите, "Така е, както става", "Хоп-хоп звездите" и "Авантюра".

Около 80 милиона от жителите на Европейския съюз са подложени на трайна социална изолация. Половината от тях са жени и една четвърт деца. Съществува тенденция за сериозно нарастване на маргинализацията на все повече социални групи от достъп до здравни грижи, образование, пазара на труда, защита на основните граждански права, липса на достъп до обществен живот и т.н.

Сред младите хора на пазара на труда всеки пети е безработен. Процентът на безработните сред тези, които не са граждани на ЕС, е с 11% по-висок от процента на безработните в общността. Хората с ниска квалификация се сблъскват с два пъти по-високо нарастване на безработицата в сравнение с висококвалифицираните лица.

Делът на така наречените бедни работещи съставлява 8% от работещото население през 2008 г. За безработните опасността от обедняване е нараснала от 39% през 2005 г. и е достигнала 44. Освен това 8 на сто от европейците живеят в условията на големи материални лишения. Те не могат да си позволят редица стоки от първа необходимост, които са от решаващо значение за воденето на достоен живот, като телефон или подходящо отопление. В най-бедните страни делът на това население надхвърля 30%. Освен това над 9 на сто от хората в трудоспособна възраст в Европа живеят в домакинства, в които никой не работи.

Ако екстраполираме тези данни от доклада на Европейската комисия и малко завишим

процентните съотношения, бихме могли да твърдим, че те са показателни и за България, една от бедните страни на континента. Социалното приобщаване на маргинализираните групи и наблюдението на процесите на изключване са твърде частично във фокуса както на институциите, така и на националната стратегия за сигурност на правителството.

Като първа стъпка от идентифицирането на рисковете от трайното социално отсъствие на разнородни групи от населението следва да се държи сметка именно за разнородността на елементите, които съставляват феномена. Те са от сферите на образованието, здравеопазването, индивидуалната и социална адаптация, икономиката, управленските методи и политики. Да се види общото зад различните групи на изключеност означава да се види мащабът на феномена маргинализация. Втората стъпка е анализ на опасностите, които възникват все по-нарастващи социални масиви, които се изключват. Третата е измерването на тези рискове като застрашаващи националната сигурност.

Засегнати групи

Групите, идентифицирани като особено изложени на риск, са: етнически малцинства, роми, мигранти, млади хора, жени, възрастни хора, домакинства с лица на издръжка, самотни родители, безработни, хора с увреждания, деца (рискът нараства с 25% при деца от многодетни семейства и до 30% при деца с един родител). При децата особено отчетливо е засегнато личностното развитие, здравето, образованието. Те са изложени на по-голям риск от маргинализиране, тъй като са въввлечени в порочен кръг, който се предава от поколение на поколение. Всеки пети човек в ЕС на възраст под 25 години е безработен според доклад на Световната банка. До 2030 броят на пенсионерите в Европа ще се увеличи с над 25 милиона.

Същевременно новите форми на уязвимо положение, както и на специфични случаи на неравностойност (бездомност, енергийна бедност, финансово изключване - липса на достъп до основни банкови услуги и голямо задлъжняване), лицата с увреждания и страдащите от хронични заболявания водят до постепенна, но необратима маргинализация. В тези категории групи попадат и бивши затворници, проституиращи, жертви на трафик, хомосексуалисти.

Някои етнически малцинства, сред които най-многобройни са ромите (около 10-12 милиона в Европа), са непропорционално засегнати от феномена социално изключване.

Рискови гнезда Тенденцията към нарастваща маргинализация на млади хора, социално слаби, безработни в активна възраст и особено установената трайна маргинализация, какъвто е случаят с ромите например, са фактори за комплекс от рискове.

Първият от тях е нарушаване на социалния мир. Той традиционно се пренебрегва в България, където официалният възглед е, че българите и българската политика са толерантни към различните етноси и поддържат добросъседски отношения с тях (донякъде това е исторически и конституционно обосновано). Но картината през последните 20 години е радикално различна. Местата, където обикновено е била налична толерантност, вече не съществуват. Това са малките селища и селата. Тук трябва да се направи и уговорката, че в българския случай търпимостта не е, ако си позволим граматическа метафора, предикатна, а обстоятелствена. Тоест тя е уязвима и

зависи от съхраняването на установен начин на живот. При промяна в начина на живот, както стана след 1989 г. (пазарна икономика, либерална политика по отношение на индивидуалната отговорност и предприемачеството, политическа свобода), толерантността към роми и турци (по различни причини), не само беше поставена на изпитание, но и се превърна в куха фраза. В разрез с официалната конституционна и държавна политика, които обратно, постановяват етническа, верска, и т.н. равнопоставеност и санкционират нарушаването ѝ.

Социалният мир обаче не може да бъде съхраняван със закони и единични санкции. Естетството му е такова, че се гради продължително време, нуждае се от последователност в държавната и социалната политика, от подкрепа в образованието и културата. Фокусът на този риск е Министерството на труда и социалните грижи.

Относително високият брой безработни, както и тези с временна заетост и уязвими по отношение на задържането си на работа, е друг фактор, подхранващ риска от нарушаване на социалния мир. А когато половината от безработните са млади хора до 25-29 години, могат да се очакват и активни протестни действия с нихилистичен елемент.

Но и случаят с турското или с мюсюлманското население в България е особено рисково потенциален, тъй като е обвързан пряко със сигурността им. Наличието на доминираща "турска" партия в продължение на две десетилетия превърна това население в аполитично, изолирано от демократичния процес. Наличието на подобен популационен масив също е потенциално взривоопасно.